ભાદરવા સુદ ૧૦, બુધવાર તા. ૩૧-૮-૧૯૬૦
ઋષભજિન સ્તોત્ર-ગાથા-૩૧ થી ૩૪, પ્રવચન-૯

ભગવાન પદ્મનંદી આચાર્ય મુનિ ભાવલિંગી સંત ઈસ ભરતક્ષેત્રમેં કરીબ ૯૦૦ વર્ષ પહલે હો ગયે. ઉન્હોંને યહ એક ઋષભદેવ ભગવાનકી સ્તુતિકા કથન કિયા હૈ. ભગવાન ઋષભદેવ તો બહુત ક્રોડા ક્રોડી સાગરોપમ પહલે હો ગયે. ઉનકો માનો સમવસરણમેં બિરાજમાન હૈં ઐસે સમીપતા દેખકર ભક્તિ કરતે હૈં, ઐસા વર્ણન કરનેમેં આયા હૈ. ભગવાનકી ભક્તિ શુભભાવ હૈ, ધર્મ નહીં. વજુભાઈ!

ધર્મીકો આત્માકા જ્ઞાનાનંદ શુદ્ધ સ્વરૂપ હૈ, શુદ્ધ ચિદાનંદમૂર્તિ અનાદિઅનંત આનંદ ઔર પવિત્ર ધામ આત્મા હૈ. પુણ્ય-પાપકે વિકલ્પસે રહિત, શરીર, કર્મસે રહિત ઉસકી આત્માકી પ્રતીતમેં, જ્ઞાનમેં, ભાનમેં જબ સમ્યગ્દર્શન હોતા હૈ, તબ ધર્મીકો પરમાત્મા પ્રતિ ભક્તિ, પૂજા, ઉનકા વિનય, બહુમાન ઐસા ભાવ આયે બિના રહતા નહીં. વહ ભાવ આતા હૈ ઉસકો પુણ્ય પરિણામ કહતે હૈં. શુભભાવ કહતે હૈં. શુભભાવ તો મુનિઓંકો ભી ભક્તિ કરનેમેં આતા હૈ. ઔર ગૃહસ્થ ભી ભગવાનકી પ્રતિમા, યાત્રા, પૂજા, શ્રવણ, મનન ધર્મી ગૃહસ્થોંકો ભી શુભભાવ-પુણ્યભાવ બંધભાવ હૈ તો ભી આયે બિના રહતા નહીં. વહ બંધભાવ મુક્તિકા કારણ નહીં. વહ બંધભાવ-પુણ્યભાવસે ધર્મકી પ્રાપ્તિ હોતી હૈ ઐસા નહીં. પરંતુ તીવ્ર રાગસે બચનેકો ઐસા મંદ રાગ, પુણ્ય, કષાયકી મંદતાતા પુણ્ય પરિણામ આતા હૈ, ઐસા યહાં વર્ણન કિયા હૈ. ૩૦ ગાથા ચલી હૈ. ૩૧. ૬૦ ગાથા હૈ. બોલો.

पत्ताण सारणि पिव, तुज्झ गिरं सा गई जडाणं पि।
जो मोक्खतरुट्ठाणे, असरिसफलकारणं होइ।।३१।।

જૈસે સમીપતાકો પ્રાપ્ત વૃક્ષોંકો નદી ઉત્તમ ફલ રૂપી ઉત્પત્તિકા કારણ હોતી હૈ. નદી. જો વૃક્ષકે સમીપ નદી જાતી હૈ, નદી જાતી હૈ, તો ઉસ વૃક્ષમેં ઉત્તમ ફલકી પ્રાપ્તિ હોતી હૈ. ઈસપ્રકારસે હે પ્રભુ! સર્વજ્ઞપદમેં ઉનકી વાણી નીકલતી હૈ તો ઉનકે બહાને ભક્તિ કરતે હૈં. પહલેસે લિયા હૈ. સર્વાર્થસિદ્ધમેં ભગવાન જબ પૂર્વ ભવમેં થે, વહાંસે લેકરકે યહાં તક આયે હૈં. નેમચંદભાઈ! વહાંસે ભક્તિકા પ્રારંભ કિયા હૈ.

પ્રભુ! આપ જબ ઈસ ભવકે પહલે સર્વાર્થસિદ્ધિમેં થે, તબ જો સર્વાર્થસિદ્ધિકે દેવકી શોભા થી, વહાંસે આપ નિકલ ગયે ઔર જબ પૃથ્વીતલ પર આયે, ઉસકે બાદ નષ્ટ હો ગયી. ઐસે પરમાત્માકી ભક્તિ જહાં-જહાં દેખતે હૈં, વહાં ઉનકા બહુમાન આતા હૈ. ઐસે કરકે (કહતે હૈં), પૃથ્વીતલ પર આયે તો પૃથ્વીકા વસુમતિ નામ હો ગયા. ભગવાન! આપકે કારણસે. આપકા જન્મ હુઆ તો ઈન્દ્રોંને, દેવોંને આકર પંદ્રહ માસ રત્નકી વૃષ્ટિ કી. આપકે

આનેસે પહલે વહ વસુમતિ નહીં થી ઔર આપ આયે તો પૃથ્વીકા નામ વસુમતિ હુઆ. ઉસકા અર્થ કિ ભગવાન સર્વજ્ઞ પરમાત્મા અથવા તીર્થંકર જહાં જન્મ લેતે હૈં, વહી ધન્ય ક્ષેત્ર આદિ હૈ. ઐસા કહકર ભક્તિ કરતે હૈં.

કહતે હૈં, હે જિનેશ! '**જો અજ્ઞાની જીવ,...**' '**जडाणं पि**' હૈ ન પાઠમેં? આત્માકા જિસકો ભાન નહીં, મૈં કૌન હૂં ઔર મેરી આત્માકી પ્રાપ્તિ, મુક્તિકી કૈસે હોતી હૈ, ઈસકી જિસકો ખબર નહીં ઐસે અજ્ઞાની જીવ, '**આપકી વાણી પ્રાપ્ત કરતે હૈં,...**' આપકી વાણીકો, વાણી તો જડ હૈ, લેકિન વાણીમેં કહનેવાલા જો ભાવ હૈ, ભગવાનકી વાણીમેં ક્યા આતા હૈ? કિ તેરા સ્વભાવ શુદ્ધ ચિદાનંદ વીતરાગ અવિકારી હૈ, ઉસકી તુમ દૃષ્ટિ ઔર સ્થિરતા ઔર રાગ, પુણ્ય-પાપકા વિકલ્પ વિકલ્પ ઉઠતા હૈ (વહ) બંધકા કારણ હૈ, ઉસકી તુમ ઉપેક્ષા કરો. ઉસકી અપેક્ષા કરો નહીં. વજુભાઈ! ઐસી વાણી ભગવાનકી હૈ, ઉસ વાણીકો જો સમજતા હૈ, વાણી વાણીકે કારણસે પ્રાપ્ત કરતે હૈં, '**વાણી પ્રાપ્ત કરતે હૈં,...**' ઐસા લિખા હૈ. વાણી પ્રાપ્ત કરતે હૈં, ઈસકા અર્થ (ક્યા)? વાણી તો વચન હૈ, વચન વર્ગણા. ભગવાનકી દિવ્યધ્વનિ. ઉસમેંસે આગમકી રચના હુઈ. ઉસ વાણીમેં કહનેવાલા વાચ્ય, વાચ્ય-ભાવ, જો આત્મા અવિકારી અખંડાનંદ શુદ્ધ ચિદાનંદ હૈ, દયા, દાન, વ્રત, તપ, ભક્તિ, પૂજાકા જો શુભભાવ હોતા હૈ, ઉસ બંધકે કારણસે રહિત આત્મા હૈ. ઐસા ભગવાનકી વાણીમેં આતા હૈ. સમજમેં આયા? ઐસી વાણીકો જો પ્રાપ્ત કરતા હૈ, ઉસકો ક્યા ફલ મિલતા હૈ?

ઉનકી ભી '**વહી ગતિ હોતી હૈ, જો મોક્ષરૂપી વૃક્ષકે સ્થાનમેં અત્યુત્તમ ફલ પ્રાપ્તિકા કારણ હોતી હૈ.**' જૈસે નદી વૃક્ષકે મૂલમેં જાયે તો ઉસકો બડા ફલ આતા હૈ. આમકા હો તો આમ આદિ (પ્રાપ્ત હોતે હૈં). ઐસે ભગવાન હમારે મૂલમેં આપકી વાણીકા ભાવ યદિ પ્રાપ્ત હો જાયે... સમજમેં આયા? વૃક્ષકે મૂલમેં નદી જાતી હૈ ન? તબ ફલ હોતા હૈ ન? ઐસે યહાં કહતે હૈં, પ્રભુ! આપકી વાણી અરાગી વીતરાગી ભવછેદક વાણી ઔર પુણ્ય એવં પાપકા છેદ કરનેવાલી આપકી વાણી હૈ. આપકી વાણીમેં ઐસી ધ્વનિ આતી હૈ. જો પરમાત્મપદ, વીતરાગપદ ઔર સર્વજ્ઞપદ પ્રાપ્ત કરાવે ઐસી આપકી વાણી હૈ. તો વહ વાણી જિસકે મૂલમેં ગઈ, જિસકી શ્રદ્ધા-જ્ઞાનમેં ઐસા ભાવ આ ગયા, ઉસકો અતિઉત્તમ મોક્ષફલકી પ્રાપ્તિ હોતી હૈ. સમજમેં આયા? યહાં બંધ ઔર બંધકા ફલ વાણીમેં આતા નહીં, ઐસા કહતે હૈં. આપ વીતરાગ હૈં. પ્રભુ! આપ તો સર્વજ્ઞ હો. એક સમયમેં તીન કાલ તીન લોક સર્વજ્ઞપદમેં આપ જાનતે હો ઔર અવિકારી પદ ભી જાનતે હો. ઐસી જો પ્રથમ અલ્પજ્ઞતા ઔર રાગ પુણ્ય-પાપકા વિકલ્પ થા, ઉસકો છેદકર અલ્પજ્ઞતા નાશકર સર્વજ્ઞ હુએ, પુણ્ય-પાપકા નાશકર વીતરાગ હુએ. ઐસી આપકી વાણી સુનકર જિસકે મૂલમેં વહ પાની પ્રાપ્ત હો જાતા હૈ, .. ઓહો..!

જિસ વૃક્ષકે સમીપ નદી આતી હૈ, તબ બડે-બડે ફલ હો જાતે હૈં. ઐસે હે નાથ!

આપકી દિવ્યધ્વનિ ઐસી નિકલતી હૈ કિ જિસકે મૂલમેં યદિ વાણી ઘૂસ જાયે, વાણીકા અર્થ વાણીમેં કહનેમેં આનેવાલા વાચ્ય, વાણીકા ઉપચારસે કથન હૈ, આત્મા અખંડાનંદ પ્રભુ, સચ્ચિદાનંદ શુદ્ધ સિદ્ધ સમાન સ્વભાવ નિર્વિકલ્પ હૈ, ઉસમેં મૂલમેં આપકી વાણી પહુંચ જાયે તો ઉસકો સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન પ્રાપ્ત હોકર ક્રમશઃ મોક્ષફલકી પ્રાપ્તિ હોતી હૈ. ઉસમેં કોઈ આશ્ચર્ય નહીં હૈ. આપકી વાણીમેં ઐસી તાકત હૈ. વહ નિમિત્તસે કથન હૈ. તાકત તો યહાં સમજે તો નિમિત્તકી તાકત કહનેમેં આતી હૈ. નહીં તો ઐસી વાણી ભી અનંત બાર સુની હૈ.

યહાં તો કહતે હૈં, હમ ઉસ નિમિત્તકી બાત નહીં કરતે હૈં. હમ નિમિત્તસે કહતે હૈં, લેકિન આપકા ભાવ હમારે હૃદયમેં ઘુસ ગયા હૈ કિ આપ તો આત્માકો જ્ઞાતા-દ્રષ્ટા બતાતે હો. જ્ઞાતા-દ્રષ્ટા આત્મા. રાગકા કરનેવાલા નહીં, પુણ્યક્રિયાકા કરનેવાલા નહીં, જડકી ક્રિયા કરનેવાલા નહીં. ઐસા આત્મા બતાતે હો, ઐસા હમારા વૃક્ષકા મૂલ હૈ, ઉસકે મૂલમેં યદિ આપકી વાણી ઘુસ જાયે તો હમેં ભી મોક્ષરૂપી ફલ પ્રાપ્ત કરનેમેં કોઈ આશ્ચર્ય નહીં હૈ. અલ્પકાલમેં મોક્ષરૂપી ફલ પ્રાપ્ત કરેંગે. ઐસા નિઃસંદેહ આચાર્ય મહારાજ અપના હૃદય ભક્તિમેં ગદગદ હોકર કહતે હૈં. ઔર અપની નિઃશંકતા, નિર્ભયતા ઔર પૂર્ણ મુક્તિકી પ્રાપ્તિ આપકી વાણીસે હોતી હૈ, દૂસરેસે હોતી નહીં. કહો, સમજમેં આયા? સર્વજ્ઞ પરમાત્માકે સિવા ઐસા ઉપદેશ, ઐસા વાણીકા વીતરાગભાવ કભી કોઈ વાણીમેં અન્યમતિમેં અલ્પજ્ઞમેં યા અજ્ઞાનીમેં હોતા નહીં. જ્ઞાની

ભાવાર્થ :- 'જો જીવ જ્ઞાની હૈં, વે આપકી વાણીકો પ્રાપ્ત કર, મોક્ષ સ્થાનમેં જાકર, ઉત્તમ ફલકો પ્રાપ્ત હોતે હૈં,...' અજ્ઞાનીમેંસે જ્ઞાની નિકાલા હૈ. **'ઇસમેં તો કિસી પ્રકારકા આશ્ચર્ય નહીં;...'** સમ્યગ્દ્રષ્ટિ જીવ આત્મા જ્ઞાનસ્વરૂપ ચિદાનંદ ચૈતન્યમૂર્તિ હૈ, ઐસા રાગસે રહિત હોકર, રાગ હો, લેકિન ઉસકો પૃથક્ કર, પુણ્ય-પાપકા વિકલ્પ શુભાશુભ ઉપયોગસે પૃથક્ કર, અપને આત્માકા જિસકો ભાન હુઆ, ઐસે જ્ઞાનીકો આપકી વાણી મિલે ઔર મોક્ષ મિલે ઉસમેં તો કોઈ આશ્ચર્ય નહીં હૈ. ઉસમેં તો કોઈ આશ્ચર્ય નહીં હૈ. સમજે?

'કિન્તુ હે ભગવાન! અજ્ઞાની પુરુષ ભી આપકી વાણીકા આશ્રય લેકર, મોક્ષ સ્થાનમેં ઉત્તમ ફલકો પ્રાપ્ત કરતે હૈં.' યહાં તો બંધકી બાત ભી નહીં કરતે હૈં. કરતે હૈં વાણીસે, નેમચંદભાઈ! પ્રભુ! ઓહોહો..! અંદર ઉછાલા મારતા આત્મા અંદર નિર્વિકલ્પ ચૈતન્ય સ્વભાવસે ભરા હૈ, ઉસકી દ્રષ્ટિ કરનેકા આપકા ઉપદેશ હૈ. ઉસકા જ્ઞાન કરાકર ઉસમેં લીન હોનેકા આપકા ઉપદેશ હૈ. બીચમેં શુભરાગ આદિ આતા હૈ, લેકિન વહ રખને લાયક હૈ, ઉસસે લાભ હોગા, ઐસા આપકે ઉપદેશમેં કભી હોતા નહીં. ઐસા ઉપદેશ હો, વહ વાણી વીતરાગકી નહીં. વજુભાઈ! સેઠકો સબ રખના પડે ન? યહાં ના કહતે હૈં, પુણ્યસે

धर्म नहीं होता ऐसा कहते हैं. भगवानकी वाणीसे भी धर्म नहीं होता, ऐसा कहते हैं. भगवानकी मूर्तिपूजासे भी धर्म नहीं होता, ऐसा कहते हैं.

मुमुक्षु :- ..

उत्तर :- निमित्तसे कथन करते हैं, आरोप करते हैं. वीतरागता बताते हैं न. उनकी वाणीमें क्या आता है? भवछेदक वाणी, प्रभु! भवका कारण और उसका फल, आपकी वाणीमें ऐसा आता ही नहीं. आपकी वाणी तो भवका नाश करानेवाली है. ऐसा समझकर ज्ञानी मोक्ष प्राप्त करे, उसमें क्या आश्चर्य है? हरा वृक्ष पानी चूस ले, उसमें क्या? लेकिन सूखनेकी तैयारी है, वह भी पानी चूस लेता है तो फल आ जाता है. कहो, समजमें आया? अज्ञानी भी प्राप्त करता है.

'जिस प्रकार नदी, वृक्षके पास जाकर उत्तम फलोंकी उत्पत्तिमें कारण होती है; उसी प्रकार आपकी वाणी भी उत्तम फलोंकी उत्पत्तिमें कारण है,...' नदी वहां जाये. उसका अर्थ बात को घुमाकर ली है. जो कोई आपकी वाणीके समीप आते हैं, उसको वाणी समीप आयी ऐसा कहनेमें आता है. ओहो..! कहो, समजमें आता है? धन्नालालजी! वाणी भगवान सुनानेको जाते हैं? भगवान सर्वज्ञ त्रिलोकनाथ जहां समवसरणमें बिराजते हैं, उनकी वाणी सुननेको सभा जाती है तो कहते हैं कि सम्यग्ज्ञानी मोक्ष प्राप्त करे उसमें तो कोई आश्चर्य नहीं है. अज्ञानी अप्रतिबुद्ध मूढ जीव आपकी वाणीको प्राप्त कर, आपकी वाणीका भाव समजकर अल्प कालमें मोक्षप्राप्ति करे, उसमें कोई शंका नहीं है. ऐसी आपकी वाणी है. निमित्तसे कथन है. भक्तिमें तो व्यवहारसे कथन है. व्यवहार आरोपित बात है और परमार्थ अनारोपित वस्तुका स्वभाव है.

ऐसे तो भगवानकी वाणी अनंत बार सुनी. यहां तो वह बात कहते ही नहीं. हमने तो सुनी वह सुनी, ऐसा कहते हैं. हमने तो आपकी वाणी बराबर सुनी. सुनीका अर्थ वह है, आप कहना चाहते हो, **'सुदपरिचिदाणुभूदा सव्वस वि कामभोगबंधकहा'**. ईच्छा और ईच्छाका फल आपकी वाणीमें नहीं आता. वह बंधका कारण तो अनादिसे सुना है. ईच्छा उत्पन्न हो और ईच्छाका पुण्यबंध हो और उसका फल संयोग हो, ऐसी वाणी तो अनंत बार सुनी और ऐसी कामभोगकी अनंत कथा अनंत बार की. आप तो उससे भिन्न बात करते हो. ईच्छा और भोगसे निवृत्त हो. आत्मा अखंडानंद प्रभुकी आप दृष्टि कराते हो. हमारे मूलमें आपकी वाणी आ जाती है. हमारे मूलमें आपकी वाणी घुस जाती है. मधुर, आता है न? पंचास्तिकायमें आता है न? हितकर, मधुर और स्पष्ट. विशद्-स्पष्ट. आपकी वाणी प्रभु! हितकर है. हितकरका अर्थ मोक्ष करानेवाली. बंध करानेवाली आपकी वाणी है नहीं. पंचास्तिकाय भगवान कुंदकुंदाचार्यका बनाया हुआ, (कहते हैं), सर्वज्ञ आपकी वाणी तो हितकर है. हितकर तो मोक्ष है. मोक्ष करानेवाली है, बंध करानेवाली आपकी

વાણીમેં ભાવ આતા નહીં. બંધભાવ હૈ, બંધકા કારણ હૈ ઉસકો તો જ્ઞેયકે તૌર પર જાન લો. તુમ્હારા સ્વભાવ નહીં હૈ. ઐસી હિતકર, મધુર, મનોહર. જિસકો આત્માકા રસિકપના પ્રગટ હુઆ હૈ, ઉસકો વીતરાગકી વાણી મધુર મીઠી લગતી હૈ. માનો કાનમેં અમૃત ડાલ રહે હો, .. ભાઈ! યે દૂસરી બાત હૈ, પૈસે કમાનેકી બાત નહીં હૈ. યે તો દો-પાંચ લાખ પૈદા હો, ફલાના હો, ચાચા-ભતીજા બૈઠકર બાતેં કરતે હો, ઉસ બાતમેં મીઠાસ લગતી હો. યહાં વહ નહીં હૈ, વહ સબ તો પાપકથા હૈ. વજુભાઈ!

વીતરાગ..! આહાહા..! અરે..! પ્રભુ! તેરા તો ચૈતન્યસ્વભાવ હૈ ન, ભગવાન! જ્ઞાયક સ્વભાવ હૈ ન. પરમ સ્વભાવસે ભરા પરમાત્મસ્વભાવ વીતરાગ તેરા હૈ ન, ઉસકી દૃષ્ટિ કર. મૂલમેં પહુંચ જા, મૂલમેં જા. કહતે હૈં, અજ્ઞાનીકા અજ્ઞાન નાશ હોકર આપકી વાણી ઉસકે પાસ પહુંચ જાતી હૈ, તો ઉત્તમ ફલોંકી પ્રાપ્તિ હોતી હૈ. તો ઉસમેં કોઈ આશ્ચર્ય નહીં હૈ. અજ્ઞાની ભી જ્ઞાની હો જાતા હૈ ઔર ધર્મકી પ્રાપ્તિ કર મોક્ષકો પ્રાપ્ત હોતા હૈ. ૩૧ (હુઈ). ૩૨.

पोयं पिव तुह पवयणम्मि, संलीणा फुडमहो कयजडोहं।
हेलाए च्चिय जीवा, तरंति भवसायरमणंतं।।३२।।

આહાહા..! હે નાથ! માનો સમવસરણમેં પ્રભુ બિરાજતે હો. ઔર ઇન્દ્ર જૈસે ૧૦૦૮ નામસે સ્તુતિ કરતે હૈં ન ભગવાનકી? ૧૦૦૮ નામસે, ઐસે. યે મુનિ તો પંચમકાલકે હૈં. ભગવાનકા વિરહ હુએ હજારોં વર્ષ (હો ગયે). હમેં વિરહ નહીં હૈ, ઐસા કહતે હૈં. હમેં તો આપકી વાણીકી સમીપતા હો ગયી હૈ. ભાઈ! ઓહો..! ધન્નાલાલજી! વાણી-ભગવાનકી દિવ્યધ્વનિ તો કહાં રહ ગયી.

ભગવાન! હમ પંચમકાલકે મુનિ સંત દિગંબર હૈં, આપકી વાણી હમારે સમીપ આ ગઈ હૈ. જૈસા આપને કહા થા ઐસા શાસ્ત્ર હૈ, ઐસા ગુરુને હમકો બતાયા તો આપકી વાણી હમારે સમીપ ઘુસ ગયી હૈ. આપકી વાણીકા હમેં વિરહ હૈ, ઐસા હમ નહીં માનતે. આપકી વાણી હમારે સમીપ આ ગયી હૈ. હમારે સમીપ આ ગયી હૈ. ઓહો..હો..! ઉસકા અર્થ કિ વાણીકે ભાવકે સમીપ હમ આ ગયે હૈં. વાણીમેં જો ભાવ કહનેમેં આતા હૈ, ઉસકે સમીપ હમ હૈં. આપકી વાણી હમારે મૂલમેં આ ગઈ હૈ.

જિસકે પાસ જહાજ વિદ્યમાન હૈ, ૩૨વીં ગાથા, જહાજ હોતા હૈ ન, જહાજ બડા, જિસકે પાસ જહાજ વિદ્યમાન હૈ, વે મનુષ્ય જહાજમેં બૈઠકર, જિસપ્રકાર પુષ્કલ જલસમૂહસે ભરે હુએ સમુદ્રકો બાત-બાતમેં તિર જાતે હૈં. આહા..! બડા સમુદ્ર હો, જહાજ સાથમેં હૈ, જહાજમેં બૈઠા હૈ ન. બડા સમુદ્ર હો તો ભી તિર જાતા હૈ. ઐસે હે નાથ! હે પૂજ્યવર! હે પૂજ્ય! હે જિનેશ! જો મનુષ્ય આપકે વચનમેં લીન હૈં, વચનોંમેં લીન હૈ યાની? વાણી તો જડ હૈ. વાણી સુનનેકે કાલમેં ભી રાગ આતા હૈ, શુભ વિકલ્પ હૈ. ગણધર સુનતે હૈં

तो भी शुभराग है, पुण्य है. वाणीमें कहा हुआ अभेद चैतन्यस्वभाव, अभेद एकाकार स्वभाव अखंडानंद अनंत गुणका पिंड एकरूप है, ऐसी वाणी जो आप कहते हो, उस वाणीमें-वचनमें मनुष्य लीन हैं. वचनोंमें लीन है अर्थात् वचनोंमें कहनेमें आया भाव, ऐसा अपना निर्विकल्प ज्ञायक स्वभाव, उसमें जो लीन है. अर्थात् जिनको आपके वचन पर श्रद्धान है. क्या कहते हैं?

आपके वचन नाथ! सर्वज्ञ वीतराग, आपकी वाणी बारह अंग, पूर्व एकसाथ निकलती है. ऐसी आपकी वाणीमें जिसको श्रद्धा है तो आपकी वाणीमें आत्मा जैसा आया, पुण्य-पाप जैसा पृथक् नौ पदार्थ है, नौ पदार्थ है,... पंचास्तिकायमें आता है न? जीव और पुद्गलके संयोगसे सात पर्याय होती है. ऐसा वहां टीकामें शब्द आते हैं. संयोगसे सात पर्याय होती है. संयोगसे होती है. भगवान आत्मा राग-द्वेषकी उत्पत्ति होती है वह आस्रव है. वह कर्मके निमित्तके संबंधसे होती है. और आत्मामें, आत्मा शुद्ध ज्ञायक है उसके समीप होकर, एकाकार होकर जब सम्यग्दर्शन, ज्ञान अर्थात् संवर, निर्जरा हुई तो कर्मका निमित्तका अभावरूप संयोग वहां है. और पूर्ण अभाव होकर मुक्ति होती है. और थोडा अभाव होकर अपनेमें संवर, निर्जरा स्वभाव समीप होकर होते हैं. भगवान! नौ पदार्थकी पृथकता-पृथकता, नौ का कार्य भिन्न-भिन्न कहा, नौ पदार्थका कार्य भिन्न-भिन्न कहा. समजमें आया? क्या?

आत्माका कार्य ज्ञाता-दृष्टा होना. संवरका कार्य राग-द्वेषकी उत्पत्ति नहीं होना, निर्जराका कार्य शुद्धिकी वृद्धि होना. मोक्षका कार्य पूर्ण आनंदकी प्राप्ति होना. और पुण्य-पापका परिणाम जो होता है वह आस्रवका कार्य है. आस्रव मलिनभाव है. ओहोहो..! और वह अटक-रुक जाता है वह बंधकार्य है. ऐसा प्रत्येक पदार्थका आपने कार्य बताया, उसकी जिसके हृदयमें श्रद्धा घुस गई, उसे मुक्तिका मार्ग हाथमें आ गया. आपके वचनोंमें श्रद्धा है, वे मनुष्य भी बहुत आश्चर्यकी बात है, पलमात्रमें अनंत संसाररूपी सागरको तिर जाते हैं.

श्रद्धानवान. जहाज. बडा दरिया हो तो जहाजसे तिर जाता है. ऐसा अनंत संसारसमुद्र-उदयभाव-विकारभाव पडा है, परंतु आपने कहा ऐसा उसका कार्य और स्वभावका कार्य जिसकी दृष्टिमें आया, श्रद्धान-रुचि बराबर जम गई कि मैं ज्ञायक हूं, राग-द्वेष आदि पृथक् है, पुण्यबंध आदि पृथक् है, दया, दान, भक्ति, व्रत, तप, जपका विकल्प, पूजा, नाम स्मरण आदि सब बंधका कारण है. वह अपना धर्म नहीं. ऐसी जिसको नौ तत्त्वके कार्यकी श्रद्धा बैठ गई... समजमें आता है? आपके प्रोफेसरसे ये दूसरी बात है. उसमें यह बात आती नहीं. वहां तो फलाना-फलाना, ढीकना (ऐसा सब आता है). मैं वीतराग. कहो, सुजानमलजी! ये दूसरी बात है कि नहीं? दूसरी बात है. आहाहा..!

અનંત સંસાર તિર જાતા હૈ. અનંત સંસાર. અનંત સંસારકા અર્થ-જો શુભ-અશુભભાવ અનેક પ્રકારકા હૈ, અનંત પરપદાર્થ હૈ, ઉસમેં અપની બુદ્ધિ હૈ, વહ મેરા હૈ, વહ અનંત સંસાર હૈ. ઔર ઉસસે રહિત અપના સ્વભાવ સંસારભાવ ઔર સંસારફલસે રહિત હૈ, ઉસકી દૃષ્ટિ જિસકો હુઈ, વહ અનંત સંસારકો તિર જાતા હૈ. ઉસકો ભવ રહતા નહીં. સમજમેં આયા? યહ માત્ર ભગવાનકી ભક્તિ ઔર શુભરાગકી બાત નહીં હૈ, હાં! વહ તો પહલેસે ચલી આતી હૈ. દુનિયા માન લેતી હૈ કિ ભગવાનકી ભક્તિ કરો, પૂજા કરો.

અજમેરકી મંડલી આતી હૈ ન? તો પહલે (સંવત) ૨૦૦૬કી સાલમેં. દસ સાલ હુએ. દેખો મહારાજ! સોભાગચંદ ડૉક્ટર. લો, અંજનચોર ભી તિર ગયા, નિઃશંક હુઆ તો. અરે..! સુનો તો સહી. ઐસા નિઃશંકપના અનંત બાર કિયા. ક્યા તિરે? વજુભાઈ! ભજનમંડલીમેં સોભાગચંદ વહાંકે બડે હૈ ન. પૂરે મંડલકે બડે હૈં. સબ ભક્તિ વહ બનાતે હૈં. અભી તો પહલી બાર મિલે થે. ૨૦૦૬કી સાલ. રાજકોટ. પ્રવચન સુને. અંજનચોર ભી નિઃશંક હુઆ તો તિર ગયા. ભક્તિસે તિર જાતે હૈં, યહ બાત સચ્ચી નહીં હૈ. જૈનદર્શનમેં ઐસી-વૈસી બાત હૈ નહીં. વહ તો શુભરાગ થા. વહ તો ભવિષ્યમેં આત્મજ્ઞાન, સમ્યગ્દર્શન પાયા તો ઉસકા આરોપપૂર્વક કહા. નિઃશંકકા વ્યવહાર રાગમેં કરકે કથન કર દિયા હૈ. હજારીમલજી! આતે હૈં કિ નહીં આઠ? રત્નકરંડ શ્રાવકાચારમેં નહીં આતા હૈ? નિઃશંક, નિઃકાંક્ષિત આદિ આઠ નામ આતે હૈં. તો ક્યા હુઆ? વહ તો ભવિષ્યમેં અપની વસ્તુકી સ્થિતિ શ્રદ્ધા-જ્ઞાનમેં સર્વજ્ઞ પરમાત્મા જૈસા આત્મા લિયા તો પૂર્વકે રાગમેં આરોપ કર, ઉસસે તિર ગયા ઐસા કહનેમેં આયા હૈ. ઐસી રાગકી મંદતા, નિઃશંકતા તો અનંત બાર કી.

'મુનિવ્રત ધાર અનંત બૈર, ગ્રૈવેયક ઉપજાયો.' ઉસમેં નિઃશંકતા નહીં થી? બાહ્યકી વ્યવહાર નિઃશંકતા. 'આતમજ્ઞાન બિન લેશ સુખ ન પાયો.' અનંત બાર મુનિવ્રત ધારણ કિયા, ઉસમેં ક્યા હુઆ? ભગવાન આત્મા એક સેકંડકે અસંખ્ય ભાગમેં પૂર્ણાનંદકી શક્તિકા ભંડાર પડા હૈ. નિર્વિકલ્પ અભેદ સ્વભાવકી દૃષ્ટિ કિયે બિના કભી તીન કાલ, તીન લોકમેં અનંત સંસારકા ઉદ્ધાર હોતા નહીં. વહ કહતે હૈં. પ્રભુ! હમારે અનંત સંસારકા ઉદ્ધાર હો ગયા. ઓહોહો..!

'ભાવાર્થ :- હે પ્રભુ! ઈસ સંસારમેં જીતને ભી જીવ હૈં, વે સબ સામાન્યતયા અજ્ઞાની હૈં. ઉનકો સ્વયં તો વાસ્તવિક માર્ગકા જ્ઞાન નહીં હૈ.' સ્વયંકો જ્ઞાન હૈ નહીં. **'યદિ ઉન્હેં વાસ્તવિક જ્ઞાનકી પ્રાપ્તિ કરના હૈ તો આપકે વચનોં પર શ્રદ્ધાન કરના આવશ્યક હૈ,...'** દૂસરેસે કુછ હોતા નહીં. આપ સર્વજ્ઞ પરમાત્મા જૈન પરમેશ્વર વીતરાગ ત્રિલોકનાથ, જિસકો સૌ ઈન્દ્ર પૂજતે હૈં. આપકી વાણીમેં જો ભાવ આયા, ઉસ ભાવકી જો શ્રદ્ધા કરતા હૈ ઉસકો હી મુક્તિ પ્રાપ્ત હોતી હૈ. દૂસરેકો હોતી નહીં. **'આપકે વચનોં પર શ્રદ્ધાન કરના આવશ્યક હૈ, અતઃ હે પ્રભો! જિન મનુષ્યોંકો આપકે વચનોં પર શ્રદ્ધાન હૈ, વે મનુષ્ય, અનંત સંસાર-સમુદ્રકો શીઘ્રતાસે હી તિર જાતે હૈં;...'**

'**हेलाए**' आया है न? उसका अर्थ किया है न? लीलामात्रमें. .. लीलामात्रमें, शीघ्रतासे. प्रभु! आपने जो मार्ग कहा, ऐसा हमको बैठ गया, हमको बात रुचि है. हमारे समीप आप आ गये हो. हमारी श्रद्धा, हमारा ज्ञान शुद्ध स्वभावमें है. तो हम भी अल्प कालमें संसार-समुद्र तिर जायेंगे, यह आपकी भक्तिका प्रताप है. ऐसा आरोप करके वर्णन किया है. वास्तविकतासे तो निश्चय निज स्वरूपकी श्रद्धा-ज्ञान करना वह अपनी भक्ति है. समजे? व्यवहार भक्तिका आरोपसे कथन करनेमें आता है. '**अनंत संसार-समुद्रको शीघ्रतासे ही तिर जाते हैं; किन्तु जो मनुष्य, आपके वचनों पर श्रद्धा नहीं रखते...**' यहां-वहां भटकते हैं. सर्वज्ञ वीतराग त्रिलोकनाथ परमात्मा जैन परमेश्वर जिनको एक समयमें पूर्ण परमेश्वरता प्रगट हुई. आत्मा ज्ञायक खोल दिया. शक्तिमें पूर्ण था, पर्यायमें-अवस्थामें खोल दिया.

भगवानकी कथनशैली जो उसमें निकली वही भगवानकी परमात्मदशाको प्राप्त करनेकी वाणी है. उसको नहीं मानकर दूसरेको मानता है और कहीं भी माथा फोडता है, उसको कभी संसारका अंत आता नहीं. कहो, बराबर है? सुजानमलजी!

मुमुक्षु :- ..

उत्तर :- माथा फोडकर मर जाये, बाहरमें क्या है? माथा ही कहां आत्माका है, वह तो जड है. शरीर मिट्टी जड है, धूल है. उपवास करके मर जाये, क्षीण हो जाये छ-छ महिनेके उपवास करके, मर जाये तो भी क्या है, यहां कहते हैं. क्षीण हो जाये तो भी धर्म नहीं, उसमें धर्म नहीं है. ओहोहो..! भगवान! आपने जो आत्माका स्वभाव निर्विकल्प वीतराग रागरहित कहा, उसकी श्रद्धा बैठ गई, हमारा संसार तिरनेमें देर नहीं है.

जैसे जहाजवाला समुद्रको तिर जाता है. जिसके पास जहाज नहीं है, वह पार नहीं कर सकता. अस्त-नास्ति की. भगवान! आपकी वाणी तो संसार-समुद्र तिरनेकी नाव है. समजमें आया? संसार-समुद्र तिरनेकी नाव आपकी वाणी है. वाणीका अर्थ भाव. ३३.

तुह वयणं चिय साहइ, णूणमणेयंतवादवियडपहं।
तह हिययपईइअरं, सव्वत्तणमप्पणो णाह।।३३।।

हे जिनेन्द्र! हे प्रभु परमात्मा! '**वास्तवमें आपके वचन ही अनेकांतवाद रूपी विकट मार्गको सिद्ध करते हैं...**' ओहोहो..! क्या कहते हैं? अनेकांत, आत्मामें त्रिकाल नित्यता भी है और आत्मामें अवस्थाका पलटन-परिणमन स्वभाव भी है, यह आपकी वाणी सिद्ध करती है. अज्ञानी कहते हैं, आत्मा नित्य है तो नित्य ही होता है, अनित्य है तो अनित्य ही होता है. बौद्ध आदि अनित्य ही मानते हैं, सांख्यमति आदि आत्माको एकांत नित्य ही मानते हैं. एकांतवादीको आत्माका पता लगता नहीं. आप तो अनेकांत

સિદ્ધ કરતે હો.

.. આત્મા દ્રવ્ય પદાર્થ અપનેસે હૈ ઔર પરસે નહીં હૈ. પર આત્મા પરસે હૈ ઔર સ્વસે નહીં હૈ. અપનેસે વહ નહીં ઔર ઉસસે મૈં નહીં. ઔર એક-એક પદાર્થમેં અનંત ગુણ હૈ, એક-એક ગુણ એક-એક ગુણસે હૈ ઔર દૂસરે ગુણસે નહીં હૈ. એક-એક સમયકી પર્યાય અપની પર્યાયસે હૈ ઔર આગે-પીછેકી પર્યાય-અવસ્થાસે વર્તમાન પર્યાય નહીં હૈ. સમજમેં આયા? મખ્ખનલાલજી! ઐસા અનેકાંત માર્ગ વિકટ માર્ગ હૈ, વિકટ માર્ગ હૈ. આહા..! લોગોંકો અનેકાંત વિપરીત ઘુસ ગયા હૈ ન. ભગવાનકા અનેકાંત માર્ગ હૈ. નિમિત્તસે ભી હોતા હૈ ઔર અપને ઉપાદાનસે ભી હોતા હૈ. ઐસા અનેકાંત હૈ હી નહીં. ઔર વ્યવહાર ક્રિયાકાંડસે ભી ધર્મ હોતા હૈ ઔર સ્વભાવકે આશ્રયસે ભી ધર્મ હોતા હૈ. ઐસા હૈ હી નહીં. એકાંતવાદીકા કથન મિથ્યાદૃષ્ટિ મૂઢકા હૈ.

ભગવાન! આપ અનેકાંત સિદ્ધ કરતે હો. ઐસે હોતા હૈ, અપને ચૈતન્ય સ્વભાવસે શાંતિ મિલતી હૈ ઔર જિતના પુણ્ય-પાપકા વિકલ્પ ઉત્પન્ન હોતા હૈ, ઉસસે બંધ હોતા હૈ. ઉસસે શાંતિ-ધર્મ કભી હોતા નહીં. ઐસા અનેકાંતવાદ વિકટ તો હૈ, સૂક્ષ્મ તો પડતા હૈ. આપને ઉસકો સરલ કરકે બતા દિયા હૈ. સમજમેં આયા?

'અનેકાંતવાદ રૂપી વિકટ માર્ગકો સિદ્ધ કરતે હૈં તથા આપકા સર્વજ્ઞપના હી સમસ્ત મનુષ્યોંકે હૃદયકા પ્રકાશ કરનેવાલા હૈ.' ઓહો..! દો બાત કી. એક તો આપ પ્રત્યેક પદાર્થમેં અસ્તિ-નાસ્તિ આદિ અનંત-અનંત ધર્મોંકી બાત કરતે હૈં. અસ્તિ-અપનેસે હૈ ઔર પરસે નહીં. ઉસકા નામ અનેકાંત હૈ. અપનેસે ભી હૈ ઔર પરસે ભી હૈ, ઐસા અનેકાંતવાદ નહીં હૈ. વહ તો એકાંત હો ગયા. કોઈ ભી પદાર્થ લો, અંગુલી લો તો એક અંગુલી અપનેસે હૈ ઔર દૂસરી અંગુલીસે નહીં હૈ. તો વહ અપનેસે અપનેમેં અસ્તિ ભી ધારણ કરતી હૈ ઔર દૂસરેસે નાસ્તિ ભી ધારણ કરતી હૈ. ઉસકા નામ અનેકાંત હૈ. ઐસે અપના સ્વભાવ અવિકારી અપનેસે પ્રાપ્ત હોતા હૈ. વિકલ્પ દયા, દાન, ભક્તિ, વ્રત, તપ, પૂજા, દાનાદિકા રાગ હો, ઉસસે ઉત્પન્ન નહીં હોતા. ઉસસે ધર્મ ઉત્પન્ન નહીં હોતા. ઐસા અનેકાંતવાદ વિકટ માર્ગ હૈ તો ભી આપ ઉસકો સિદ્ધ કર સકતે હૈં. કહો, સમજમેં આયા?

સર્વજ્ઞકી બાત હૈ. પ્રભુ! આપ સર્વજ્ઞ હો. દુનિયાકો પ્રકાશિત કરતે હો. તીન કાલ તીન લોકકો જાનનેકી તાકત ભગવાનકો પ્રગટ હુઈ, વહ આત્મા હૈ. સર્વજ્ઞપદ કહાંસે આયા? પર્યાય કહાંસે આયી? પ્રાપ્તકી પ્રાપ્તિ હૈ. અંતરમેં વહ સર્વજ્ઞશક્તિ પડી હો તો પ્રાપ્ત હોતા હૈ. બાહરસે તો આતી નહીં. સર્વજ્ઞપદકો આપને ઘોષિત કિયા તો પ્રકાશ હો ગયા લોગોંમેં. ઓહો..! હમારા આત્મા ભી સર્વજ્ઞ હોનેકી તાકત રખતા હૈ. અલ્પજ્ઞ ઔર રાગ-દ્વેષકા અભાવ કર આત્મા સર્વજ્ઞસ્વભાવી અંતરમેં પડા હૈ, ઉસકો આત્મા પ્રાપ્ત કર સકતા હૈ, ઐસા પ્રકાશ પ્રભુ! આપને સર્વજ્ઞપનાસે કિયા હૈ.

'**समस्त मनुष्योंके हृदयका प्रकाश करनेवाला है.**' समस्त मनुष्योंके? क्या कहते हैं? सब मनुष्योंके हृदयमें प्रकाश किया. सब मनुष्य मानते थे? प्रभु! मनुष्य ही उसे कहें कि जो आपकी बात मानते हो. उसे मनुष्यमें गिनते हैं. भाई! समजमें आया? वह मनुष्य है. दूसरा तो पशु है. तिर्यंच है-पशु है. .. मनुष्य है. आपकी वाणी, सर्वज्ञ हुअे और वाणी निकली तो सर्व मनुष्योंके हृदयमें प्रकाश करनेवाली है. मन्यते ईति मनुष्य, ज्ञायते ईति मनुष्य. अपना स्वभावको प्रकाश करते हैं, उसको मनुष्य कहते हैं. बाहरका (शरीर) मिला उसको मनुष्य कहते नहीं.

एक बार कहा था न? श्रीमद् राजचंद्रने कहा, मनुष्य किसको कहना? वजुभाई! मोक्षमालामें पाठ लिया है. मोक्षमालामें. सोलह वर्षमें, सोलह वर्षकी उम्रमें. श्रीमद् राजचंद्र. आपके वहां हो गये न? ववाणिया मोरबीके पास. २१ माईल है. श्रीमद् राजचंद्र. संवत १९२४में जन्म और १९५७की सालमें देह छूट गया. उन्होंने सोलह वर्षकी उम्रमें मोक्षमाला बनाई. १०८ पाठ. सोलह वर्षकी उम्रमें. संवत १९४०, जन्म संवत १९२४में. उसमें १०८ पाठ बनाकर मोक्षमाला नाम रखा. उसमें अेक मनुष्यका पाठ है. मनुष्य क्यों कहते हैं? पांच ईन्द्रिय है, ईसलिये? तो पांच ईन्द्रिय तो बंदरको भी होती है. लेकिन बंदरको तुजसे अधिक पूंछ मिली है, तो उसको बडा मनुष्य कहना चाहिये. भाई! समजमें आया? ईन्द्रिय मिली है, दो पैर है, दो हाथ है, दो आंख है, नाक है. अैसा मिला तो बंदरको भी मिला है. तो बंदरको तो पूंछ विशेष अधिकमें मिली है. तो उसको मनुष्य कहना. नहीं, नहीं. मनुष्य उसको नहीं कहते.

मनुष्य किसको कहते हैं? स्व-पर विवेक करे उसको मनुष्य कहते हैं. सोलह वर्षमें, हां! केवलचंदभाई! सोलह वर्षमें. आहा..! स्व-परका विवेक है. विकार भिन्न है, मेरा स्वभाव भिन्न है. शरीर भिन्न है, कर्म भिन्न है, परपदार्थ भिन्न है. अैसा विवेक करे सो मनुष्य. तो सर्व मनुष्योंको, प्रभु! आपकी सर्वज्ञकी वाणी निकली, सर्वज्ञपद सबको प्रकाशो. ओहो..! उसमें विकार और परकी उपेक्षा कर, स्वभावकी अपेक्षा करके सर्वज्ञपद मिला तो सबको अैसा भान हो गया, हम तो अैसा मानते हैं. आपकी वाणीका प्रसाद सबको मिल गया. ओहोहो..! मुजे मिला तो सबको मिला, अैसा कहते हैं. वजुभाई! खुदका पेट भर गया तो सबका पेट भर गया.

भावार्थ :- 'हे जिनेन्द्र प्रभो! संसारके समस्त पदार्थ अनेक धर्मस्वरूप है.' जब वाणी द्वारा उस पदार्थोंके अनेक धर्मोंका वर्णन करनेमें आता है तब उसका वास्तविक स्वरूप समजमें आता है. किन्तु अेक धर्मके कथनसे उस पदार्थका वास्तविक स्वरूपमें समजमें आता नहीं. हे भगवन्! क्या कहते हैं? कोई भी पदार्थ है न? आत्मा हो, परमाणु हो, आकाश हो, धर्मास्ति हो, अधर्मास्ति हो, काल हो. जो पदार्थ है उसमें अेक धर्म नहीं

હોતા. ક્યોં? કિ એક પદાર્થ અપના અસ્તિત્વ દૂસરે અનંત પદાર્થકે બીચ રખતા હૈ. અસ્તિત્વ. તો અનંત-અનંત પદાર્થસે પૃથક્ રહનેકી ઉસમેં અનંત ધર્મકી તાકત હૈ. સમજમેં આયા?

આપકી કથન પદ્ધતિ, અનંત પદાર્થ હૈ, અનંત આત્મા હૈ, અનંત પરમાણુ હૈ. ઉસમેં આપને ઐસા સિદ્ધ કર દિયા કિ એક પદાર્થમેં એક, દો, ચાર, પાંચ સંખ્યાત ધર્મ હોતે નહીં. ધર્મ નામ ઉસકી તાકતમેં એક, દો, ચાર શક્તિ (નહીં હૈ), ઉસમેં અનંત તાકત હૈ. ક્યોંકિ અનંત પદાર્થકે બીચ અપની શક્તિ અપને કારણસે ટિક રહા હૈ ઔર પરરૂપ કભી હુઆ નહીં. આત્મા આત્માપને સદા રહા ઔર પરમાણુરૂપ કભી હુઆ નહીં. પરમાણુ પરમાણુપને સદા રહા, દૂસરા પરમાણુપને ઔર દૂસરે આત્માપને કભી નહીં હુઆ. ઐસા એક-એક પદાર્થ અનંત પદાર્થરૂપ નહીં હુઆ, ઐસા અનંત ધર્મ એક-એકમેં આપને સિદ્ધ કિયે હૈં. સમજમેં આયા? કઠિન બાત, ભાઈ! લોગ તો બોલે, ધર્મ કરો, યે કરો, વ્રત કરો, તપ કરો, ઉપવાસ કરો, યે કરો. અરે..! સુન તો સહી, વહ સબ તો રાગકી ક્રિયા હૈ. ધર્મ-બર્મ કહાં રખા હૈ ઉસમેં?

યહાં તો કહતે હૈં કિ આત્માકા સ્વભાવ શુદ્ધ રખતા હૈ. તબ આત્મામેં રાગરૂપ નહીં હોના, રાગસહિત નહીં હોના ઐસા ભી ઉસમેં ધર્મ હૈ. રાગરહિત હોના ધર્મ હૈ ઔર રાગસહિત નહીં હોના ઉસકા ધર્મ હૈ. સમજમેં આયા? ઐસા અનેકાંત પદાર્થ અનંત ધર્મ, અનંત ધર્મ (યુક્ત હૈ). ઓહોહો..! એક-એક પદાર્થમેં જ્ઞાન જ્ઞાનરૂપ હૈ, જ્ઞાન આનંદરૂપ નહીં, આનંદ આનંદરૂપ હૈ, આનંદ જ્ઞાનરૂપ નહીં. પરમાણુમેં રંગ હૈ, વહ રંગ રંગરૂપ હૈ, વહ ગંધરૂપ નહીં હૈ. ગંધ ગંધરૂપ હૈ, વહ રસરૂપ નહીં. રસ રસરૂપ હૈ, વહ સ્પર્શરૂપ નહીં. વહ અપનેસે હૈ ઔર પર અનંતસે નહીં હૈ. યે હૈ, આપ કહતે હો ઉસમેં અનેકાંત ધર્મ-અનંત ધર્મકી સિદ્ધિ હો જાતી હૈ. સમજમેં આયા? કઠિન બાત, ભાઈ!

પૃથકતા બતાતે હૈં, દેખો! અનંત હૈ. ઔર એક પદાર્થમેં અનંત ગુણ હૈ, ઐસા કહતે હી અનંત ગુણકી પૃથકતા અપના ધર્મ રખકર, દૂસરા ધર્મ ઔર દૂસરે પદાર્થરૂપ નહીં હોના, ઐસી તાકત એક-એક ગુણ, એક-એક દ્રવ્ય, એક-એક પર્યાય રખતે હૈં. બરાબર હૈ? નેમચંદભાઈ! ઓહોહો..! ક્યા કહતે હૈં? ધર્મમેં ઐસી બાત કૈસી? અરે..! ધર્મ કોઈ અચિંત્ય વસ્તુ હૈ યા ધર્મકી લોગોંને કલ્પના કર લી હૈ? કિ કર લિયા. પાંચ-પચાસ હજારકા ખર્ચ કર દિયા. દો-પાંચ-પચીસ મંદિર બના દિયે. ધર્મ હોગા. ધૂલમેં ભી ધર્મ નહીં હૈ, સુન તો સહી. ધર્મ કહાંસે આયા? એ.. વજુભાઈ! પોપટભાઈ!

મુમુક્ષુ :- ભાવનગર ..

ઉત્તર :- ઉસને બરાબર કિયા થા. બહુત સમજકર કિયા થા ઉસને. ઠીક યાદ કિયા. રાજકુમારને ઈન્દૌરમેં કિયા થા ન. બરાબર સાત પ્રવચન સુનકર આધા ઘંટા બોલે થે. બહુત બોલે થે. રાજકુમાર. વજુભાઈ વહાં બોલે થે.

वास्तविक स्वरूप समजमें आता है. परंतु दो ही धर्मके कथनसे पदार्थका वास्तविक स्वरूप समजमें नहीं आता. आहाहा..! वह एक पदार्थकी व्याख्या की. पदार्थ है. पदार्थमें धर्म नाम शक्ति एक नहीं होती. अनंत शक्ति बिना पदार्थ होता ही नहीं. अनंत अनंत शक्तिके बिना अनंत पदार्थके बीचमें अपना अपनत्व टिकना, रखना, वह अनंत शक्ति, संख्यासे अनंत शक्ति, हां! तीन काल टिकना नहीं, वह तो कालकी अपेक्षासे, परंतु एक पदार्थमें अनंत पदार्थके बीचमें रहना और अनंत परपदार्थ रूप नहीं होना, उसकी अनंत ताकत आप सिद्ध करते हो. एक परमाणु हो या एक आत्मा हो या एक आकाश हो या एक कालाणु हो. छहों द्रव्यमें भगवान आप अनंत धर्म सिद्ध करते हो.

एक बार कहा था, कहा था न? संप्रदायमें पूछा था. धर्मास्तिकायके गुण कितने? तो कहा, दो. अरूपी और गति. ये बेरिस्टर. अे.. छोटाभाई! ये आपके बेरिस्टर. कहां गये मलूकचंदभाई? धर्मास्तिकाय पदार्थ है न? उसमें एक गति धर्म और एक अरूपी (धर्म). बस! हो गया? बस, क्या पढते रहते हो? मुजे कहा. दो वर्षकी दीक्षाके पहले. (संवत) १९७२. बस, दो धर्म है. कुछ मालूम नहीं. और माने क्या? हम जैनके बेरिस्टर है. आप थे कि नहीं? मलूकचंदभाई! सुना था? अरे..! भगवान!

सर्वज्ञ परमात्माने पदार्थका वर्णन किया, वह पदार्थ है. अनंत. अनंत कहते ही अपने स्वभावमें एक रूप नहीं होना, दूसरे रूप नहीं होना, तीसरे रूप नहीं होना, चौथे रूप नहीं होना, अैसे अनंत रूप नहीं होना. अैसी अनंत ताकत सिद्ध की. अेक-अेक पदार्थमें अनंत गुण है. है, अैसा सिद्ध करते हैं. अेक गुण दूसरा गुणरूप नहीं, तीसरा गुणरूप नहीं, अनंत गुणरूप नहीं है. अेक द्रव्यकी अेक समयकी पर्याय-अवस्था-हालत-पूर्वकी पर्याय रूप नहीं, भविष्यकी पर्यायरूप नहीं, गुणरूप नहीं, द्रव्यरूप नहीं, अनंती दूसरी पर्यायरूप नहीं. उसके बिना पदार्थ सिद्ध होता नहीं. कहो, समजमें आया?

हे प्रभु! हे भगवन्! आपके सिवा जितने देव हैं, उन सबकी वाणी अेकांत मार्गको सिद्ध करती है. अेक धर्म, दो धर्मकी शक्ति अथवा तो अेक ही आत्मा है. या तो आत्माका स्वरूप विज्ञानस्वरूप अेक ही है. अैसी बात करते हैं. या तो आत्मा अनित्य ही है, या तो आत्मा नित्य ही है, या तो आत्मा शुद्ध स्वभावरूप है तो पर्यायरूप भी अशुद्ध ही है. या तो पर्याय अशुद्ध है तो वस्तु भी त्रिकाल अशुद्ध है. अैसा अेक-अेक धर्मकी बात करनेवाले वस्तु-पदार्थको सिद्ध कर सकते नहीं. पदार्थ जैसा है वैसी वास्तविक बात ही सिद्ध कर सकते नहीं. आपकी तरह वास्तविक वस्तुका स्वरूप सिद्ध करनेवाले नहीं है.

ईसलिये उनकी वाणी वस्तुके वास्तविक स्वरूपका कथन नहीं कर सकती. अैसा तो कहे न कि, तूम हो? हां. कबका है? अनंत कालसे. अकेला या परसे (है)? हूं तो अपनेसे. मैं परसे नहीं हूं. परसे नहीं हूं और स्वसे हूं. उसमें पूरा हो गया. अनंत धर्म उतनेमें,

એક સમયમેં સિદ્ધ હો ગયે. અનંત ધર્મ નહીં હો તો વહ પદાર્થ અપનેસે ટિક સકતા નહીં. ઐસી વાણી પરમાત્મા આપકે સિવા હોતી નહીં. કહો, બરાબર હૈ? યે ભક્તિ કરતે હૈં, ભક્તિ. બડી ભક્તિ, ભાઈ!

યે વાસ્તવિક પદાર્થકા જ્ઞાન ઔર શ્રદ્ધા કરના ઉસકા નામ આત્માકી ભક્તિ (હૈ). વહી નિશ્ચય ભક્તિ હૈ. ભગવાનકી ભક્તિ આદિ, પૂજા, સ્તુતિ આદિ તો શુભભાવ વ્યવહાર ભક્તિ કહનેમેં આતી હૈ. લેકિન નિશ્ચય ભક્તિ હો તો વ્યવહાર કહનેમેં આતી હૈ. નિશ્ચય નહીં હો તો વ્યવહાર કહનેમેં આતા નહીં. ક્યોંકિ ઉસમેં ભી ધર્મ સિદ્ધ હુઆ કિ નિશ્ચયમેં વ્યવહાર ધર્મ નહીં ઔર વ્યવહારમેં નિશ્ચય ધર્મ નહીં. સમજમેં આયા?

ભગવાન! આપ હી ઉસ બાતકો સિદ્ધ કર સકતે હો. દૂસરે કી તાકત નહીં હૈ. અજ્ઞાની દેવ કિ જિસને તીન કાલ જાના નહીં, સર્વજ્ઞપના પ્રગટ નહીં હુઆ હૈ, ઉસને પદાર્થકી તાકતકી સ્થિતિ ભી જાની નહીં. તો દૂસરા વહ બાત સિદ્ધ નહીં કરેગા. આપકી વાણી અનેકાંત માર્ગકો સિદ્ધ કરનેવાલી હૈ. દેખો! સમ્યગ્દર્શન. આત્મા અખંડ આનંદસે ભરા હૈ, ઉસકી પ્રતીત સમ્યગ્દર્શન (હૈ). ઔર ઉસકી શ્રદ્ધા નહીં કરની વહ મિથ્યાદર્શન. ઔર મિથ્યાદર્શનમેં સમ્યગ્દર્શન નહીં, ઔર સમ્યગ્દર્શનમેં મિથ્યાદર્શન હૈ નહીં. અપના જ્ઞાન હુઆ સમ્યક્‌મેં, ચૈતન્ય સ્વસંવેદન હુઆ તો ઉસ જ્ઞાનમેં અજ્ઞાન નહીં. ઔર આત્માકા ભાન નહીં ઔર અજ્ઞાન હૈ ઉસમેં સમ્યક્‌જ્ઞાન નહીં. ઐસા સમ્યગ્દર્શન, સમ્યગ્જ્ઞાન ઔર સમ્યક્‌ચારિત્ર. સ્વભાવ સ્વરૂપકા ભાન હોકર સ્થિર હુઆ ચારિત્ર, ઉસમેં અચારિત્ર નહીં હૈ. પંચ મહાવ્રતકા વિકલ્પ આદિ ઉઠતે હૈં વહ અચારિત્ર હૈ. અઠ્ઠાવીસ મૂલગુણકા (વિકલ્પ) મુનિકો ઉઠતા હૈ વહ ભી અચારિત્ર હૈ. અચારિત્રમેં ચારિત્ર નહીં ઔર ચારિત્રમેં અચારિત્ર નહીં. સમજમેં આયા? ઐસી બાત તો પ્રભુ! આપ હી કર સકતે હો. ઈસલિયે ઉસી પદાર્થકે વાસ્તવિક સ્વરૂપકા વર્ણન કર સકતે હૈં.

તથા '**આપકે સર્વજ્ઞપનેસે સમસ્ત મનુષ્યોંકે હૃદયકા પ્રકાશ હોતા હૈ.**' સર્વ પદાર્થકા સ્વરૂપ જાના ઔર કહા ઔર વૈસી તાકત આપકો પ્રગટ હુઈ, ઐસી તાકતકા જો દૃષ્ટિમેં આદર્શ લેતા હૈ, કિ ઓહો..! મૈં ભી ઐસા હી આત્મા હૂં. વહ ભી આત્મા હૈ. મેરી જાતિકા આત્મા હૈ. ઉસે ઐસી શક્તિ પ્રગટ હુઈ તો આદર્શકે રૂપમેં મેરે આત્મામેં ભી ઐસી સર્વજ્ઞશક્તિ અંદરમેં પડી હૈ. સર્વદૃષ્ટા સર્વજ્ઞ શક્તિમેં વર્ણન આયા. સર્વજ્ઞશક્તિ હૈ ઉસકે આશ્રયસે મેરા સર્વજ્ઞપદ હોગા, ઐસા પ્રકાશ આત્માકો સમ્યગ્જ્ઞાનકા આપકી વાણીસે મિલતા હૈ, દૂસરેકી વાણીસે મિલતા નહીં. સમજમેં આયા?

'**સમસ્ત મનુષ્યોંકે હૃદયકા પ્રકાશ હોતા હૈ અર્થાત્ જિસ સમય આપકા યથાર્થ ઉપદેશ હોતા હૈ,...**' યથાર્થ ના? યથાર્થ ઉપદેશ આપ દેતે હો, '**ઉસ સમય અન્ય જીવોંકે હૃદયમેં ભી પદાર્થોંકા યથાર્થ જ્ઞાન હોતા હૈ.**' ધર્મકા મૂલ સર્વજ્ઞ હૈ, ઐસા કહતે હૈં. ધર્મકા કથન કરનેવાલે સર્વજ્ઞ પરમાત્મા. જ્ઞાનકી પૂર્ણ શક્તિકા વિકાસ ઉનકો હુઆ વહી ધર્મકા

કહનેવાલે હૈં. આપને કહા તો દુનિયાકે હૃદયમેં પ્રકાશ હો ગયા. હમ ભી સર્વજ્ઞ હોનેકે લાયક હૈ. હમ અલ્પજ્ઞ યા રાગમેં રહનેકે લાયક નહીં હૈ. ઐસા પ્રકાશ હૃદયમેં આપકી વાણીસે હોતા હૈ. ૩૪.

विप्पडिवज्जइ जो तुह गिराए मइसुइबलेण केवलिणो।
वरद्दिट्ठि दिट्ठणहजंत-पविखगणणे वि सो अंधो।।३४।।

આહા..! અબ, દૂસરેકે સાથ મિલાન કરકે બાત કરતે હૈં. ભગવાન! આપકી આંખે... પ્રવચનસારમેં કહતે હૈં કિ, સર્વજ્ઞકે અસંખ્ય પ્રદેશમેં અનંત ચક્ષુ હૈં. સર્વચક્ષુ. ઉસકો સર્વચક્ષુ કહતે હૈં. અસંખ્ય પ્રદેશમેં શક્તિ હૈ. જૈસે છોટીપીપરમેં, છોટીપીપરકે દાને-દાનેમેં ચૌસઠ પહોરી તીખાસ-તાકત-ચરપરાઈ પડી હૈ તો પ્રગટ હોતી હૈ. હૈ તો પ્રગટ હોતી હૈ. ઐસે અપને આત્મામેં, એક-એક આત્મામેં સર્વજ્ઞ ઔર પૂર્ણાનંદકી શક્તિ પડી હૈ. નેમચંદભાઈ! બરાબર હોગા યહ?

'**હે ભગવાન! જો મનુષ્ય, મતિજ્ઞાન...**' ક્યા કહતે હૈં? દેખો! '**મતિજ્ઞાન-શ્રુતજ્ઞાન...**' યહાં શ્રુતઅજ્ઞાન લેના. ઉસકે '**બલસે આપ કેવલીકે વચનોંમેં વિવાદ કરતા હૈ;...**' સર્વજ્ઞને ઐસા કહા હૈ, ઉસમેં વાદ કરતે હૈં. નહીં, નહીં, ઐસા નહીં હોતા, ઐસા નહીં હોતા. અરે..! લેકિન તૂ અંધા હૈ. મતિ ઔર શ્રુત અજ્ઞાન હૈ, અંધા હૈ. ઔર જો દેખતા હૈ ઉસકે સાથ તૂ વાદ કરતા હૈ, તેરા વાદ નિરર્થક હૈ. ભગવાન! વહ મતિઅજ્ઞાન ઔર શ્રુતઅજ્ઞાનકે બલસે આપ કેવલીકે વચનમેં વિવાદ કરતે હૈં. ઉનકા વહ કાર્ય ઐસા હૈ કિ '**અચ્છી દૃષ્ટિવાલે મનુષ્ય દ્વારા આકાશમેં કી ગઈ પક્ષિયોંકી ગણનામેં અંધે વ્યક્તિકે સમાન સંશય કરતા હૈ.**' સ્પષ્ટ આંખોવાલેને ૧૦૮ બગુલે દેખે. અંધા કહતા હૈ, નહીં. તેરી બાત જૂઠી હૈ. લેકિન તુને દેખા નહીં, સુના નહીં. આકાશમેં ઉડતે હૈં, તેરી નજર પહુંચતી નહીં. હમારી તો નજર પહુંચતી હૈ કિ દેખો, એક-એક, એક-એક, ચલતે-ચલતે, ચલતે-ચલતે ગિન લિયા. ઉસકે સાથ અંધા વિવાદ કરે, સંશય કરે કિ આપકી બાત કિસપ્રકારસે જૂઠી હૈ? ક્યા કારણસે જૂઠી હૈ? દેખા હૈ તૂને? આકાશમેં ઉડતે પક્ષી, ઉડતે પક્ષી. ગતિ કરતે હુએ પક્ષી લિયે ન. નીચે હો તો હાથ લગાકર અંધા ગિને. હાથ લગાકર. મૂલ નજર તો હૈ નહીં. સમજમેં આયા?

ભગવાન! સ્પષ્ટ દૃષ્ટિવાલા આકાશમેં ઉડતે પક્ષિયોંકી ગણના કરકે કહતા હૈ કિ ૧૦૮ હૈ. અંધા કહતા હૈ, નહીં. ક્યોં નહીં હૈ? કારણ ક્યા? તુજે રંગકા ભી ભાન નહીં, આકાશમેં તેરી નજર પહુંચતી નહીં, ગતિ કરતે હૈં, તેરી નજર ઘુમતી નહીં. નજર હી નહીં હૈ તો ઘુમે કહાંસે? કિસકે સાથ તૂ વાદ કરતા હૈ? અંધા. અંધેકા દૃષ્ટાંત નહીં આતા? આયા થા ન? અભી દિયા થા ન? ભાઈ! એક અંધા થા. ઉસકો દૂધ દિયા. દૂધ કૈસા હૈ? ભાઈ! અંધા બેચારા જન્મસે હોગા. દૂધ કૈસા હૈ? એકદમ સફેદ હૈ. દૂધ સફેદ હૈ. સફેદ કૈસા? બગુલા જૈસા. બગુલા કૈસા હૈ? ઐસા હાથ કિયા. દૂધ દેનેવાલા અંધેકો (કહતા હૈ). અંધેને

પૂછા, આપ દૂધ દેતે હો વહ દૂધ કૈસા હૈ? સફેદ. સફેદ કૈસા? બગુલા જૈસા. બગુલા કૈસા હૈ? તો કહા, ઐસા. અંધા કહતા હૈ, ઐસા બગુલે જૈસા દૂધ મેરે ગલેકે નીચે નહીં ઉતરેગા. લેકિન તુજે ભાન નહીં હૈ. હમ તો (કહતે હૈં), બગુલા સફેદ હોતા હૈ. તૂને પૂછા, બગુલા કૈસા હૈ? દૂધ ઐસા ક્યા હૈ? ભાન નહીં, માલૂમ ભી નહીં હૈ. હમ સફેદ રંગ બતાતે હૈં, તો તૂ કહતા હૈ કિ, બગુલા કૈસા હૈ? બગુલા ઐસા હૈ કહા તો, તૂ કહતા હૈ કિ, ઐસા દૂધ મેરે ગલેકે નીચે નહીં ઉતરેગા. મૂઢ હૈ.

ઐસે સર્વજ્ઞ પરમાત્મા અનંત સર્વચક્ષુ હૈ. તીન કાલ તીન લોક દેખા, ઉસમેં જો સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્રકા માર્ગ બતાયા, અપની ઋદ્ધિ સંપદા અંદર ખોલકર બતાયી કિ દેખ, તેરી તાકત ઇતની હૈ. અલ્પજ્ઞ જ્ઞાનમેં તુજે વિશેષ જ્ઞાન હોતા હૈ. અલ્પ જ્ઞાનકે અભાવમેં વિશેષ આયા કહાંસે? અલ્પ જ્ઞાન તો ચલા ગયા, વિશેષ (જ્ઞાન) હુઆ. વ્યય હુઆ, ઉત્પાદ હુઆ. તો આયા કહાંસે? તેરી શક્તિમેં અધિક જ્ઞાન પૂર્ણ પડા હૈ, ઉસકે અવલંબનસે આતા હૈ. ઐસા ભગવાન! આપ સર્વજ્ઞસે બાત કરતે હો, અંધા વિશ્વાસ નહીં કરતા હૈ. અંધા સંશય કરતા હૈ કિ ઐસા નહીં હોતા.

અભી તો કિતને હી લોગ સર્વજ્ઞકા સંશય કરતે હૈં ન. એક સમયમેં ભગવાન તીન કાલ તીન લોક જાને. તો-તો સબકી બાતકા અંત હો ગયા, સબકી બાતકા અંત હો ગયા. અરે..! મૂઢ! તૂ ક્યા (કહતા) હૈ? અંત ક્યા? અનંત હૈ ઉસકો અનંત જાનતે હૈં. જાનતે હૈં તો વહાં અનંતકા અંત આ ગયા? સમજમેં આયા? વજુભાઈ! ક્યા કહતે હૈં? છૈની હોતી હૈ ન? છૈની. ગોલ છૈની હોતી હૈ ન? ગોલ. છૈની મારતે હૈં ન? ... કહાંસે ઉસકી શુરૂઆત હુઈ? શુરૂઆત દેખે બિના ઉસે દેખી હમ નહીં કહતે. લેકિન શુરૂઆત હૈ નહીં ઐસા દેખા. ગોલ હૈ, ઐસા ગોલ હૈ. થાલી ગોલ હોતી હૈ ન? થાલી હૈ, દેખકર કહા. થાલીકા કિનારા કહાંસે શુરૂ હુઆ? શુરૂ હુઆ ઐસા દેખો નહીં તો દેખા નહીં. લેકિન શુરૂઆત હૈ નહીં તો કહાંસે શુરૂઆત જાને? ગોલ ચક્કર હૈ.

ઐસે વસ્તુ અનાદિઅનંત હૈ. અનાદિઅનંત હૈ, આદિ કહાં? અંત કહાં? જૈસી ચીજ હૈ ઐસી જ્ઞાનમેં લેતે હૈં. અંધા. મતિ-શ્રુતકે તર્કસે, વિતર્કસે અજ્ઞાની મૂઢ તર્ક કરતા હૈ. વહ અંધે જૈસા હૈ. સર્વજ્ઞકે પાસ ... કહો, બરાબર હૈ?

ભાવાર્થ :- 'જિસકી દૃષ્ટિ અત્યંત તીક્ષ્ણ હૈ ઐસા કોઈ મનુષ્ય, આકાશમેં ઉડતે હુએ પક્ષિયોંકી ગણના કરે ઔર ઉસ સમય પાસમેં બૈઠા હુઆ કોઈ અંધા પુરુષ, ઉન પક્ષિયોંકી ગણનામેં વિવાદ કરે...' ગણનામેં વિવાદ કરે. અરે..! લેકિન તૂને દેખા નહીં ઔર ગિનતી કહાંસે લાયા? ઐસે ભગવાનને દેખે અનંત પદાર્થ, અનંત આત્મા, અનંત ગુણ, ભાન નહીં હૈ. તૂ અંધા હૈ ઔર ઉસકે સાથ વાદ કરને જાતા હૈ. વ્યર્થમેં રખડ જાયેગા, કહતે હૈં. જૈસે ઉસ તીક્ષ્ણ દૃષ્ટિવાલે પુરુષકે સામને '**ઉસ અંધેકા વિવાદ કરના**

निष्फल है;...' निष्फल है न देखनेवालेके सामने?

'**उसी प्रकार हे प्रभो!**' हे जिनेश! '**कोई मति-श्रुतज्ञानधारी, आपके वचनोंमें विवाद करे तो उसका विवाद करना निरर्थक ही है. क्योंकि आप केवली हैं. आपके ज्ञानमें समस्त लोक-अलोकके पदार्थ, हाथ की रेखाके समान...**' हाथकी रेखा देखे ऐसे भगवान देखते हैं. सब देखते हैं. उसमें विवाद करता है तो सर्वज्ञपद और आत्माकी पूर्णताकी तुजे खबर नहीं है. उसके साथ तू विवाद करता है तो निरर्थक माथा फोड रहा है. समजे? '**हाथकी रेखाके समान झलक रहे हैं...**' देखो! '**और प्रतिवादी मनुष्यके पास..**' यहां ज्ञान यानी अज्ञान लेना, हां! सम्यक्ज्ञानी भगवानकी वाणीमें विवाद करते नहीं. वह तो स्वीकार करता है, यथार्थ है, प्रभु! आपकी वाणीमें पदार्थका स्वरूप, जो तत्त्व है वह त्रिकाल निःशंक ... सर्वज्ञ प्रभु परमात्माने जो मार्ग कहा, पदार्थ कहा वैसा है, उसमें शंका होती नहीं. ये तो अज्ञानीकी बात करते हैं.

'**और प्रतिवादी मनुष्यके पास...**' जो मतिज्ञानधारी हो और आपके साथ (विवाद) करे तो (उसे) थोडे पदार्थका ज्ञान है. वह आपके साथ (वाद) करे तो वह मूर्खतामें जाता है. कोई पचास हजार या एक लाख रुपयेका खर्च करे. और कहे कि मैं भी लाख रुपया खर्च करुंगा. कितनी मुडी है? पांच रुपयेकी. मूर्ख है. लेकिन उसका पुत्र विवाह करता है और वह एक लाखका खर्च करता है तो मैं क्यों नहीं खर्च करुं? मैं एक लाख रुपयेका खर्च करुंगा. अभी एक कहता था, बीस लाख खर्च करने हो तो क्या है? ओहो..! लेकिन तेरे पास तो लाख रुपया भी नहीं है, ये क्या बोलता है? तेरे बापके पास एक लाख नहीं है. बीस लाखका खर्च करना है, उसमें क्या है? तीन-चार लाख रुपया ईकट्ठा होना मंदिरके लिये, उसमें क्या है? तीन-चार लाख तुजे मालूम नहीं है. किसे तीन-चार लाख कहना.

ऐसे मतिअज्ञानी और श्रुतअज्ञानी सर्वज्ञ परमात्माकी वाणी शास्त्र, पदार्थ, मार्गमें संशय करे वह अंध मनुष्यके समान है. (श्रोता :- प्रमाण वचन गुरुदेव!)